

Apuneuvoja tutkimusmenetelmien opiskeluun ja käyttöön

Leena Syrjälä, Sirkka Ahonen, Eija Syrjäläinen & Seppo Saari 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Matti Erätuuli, Jarkko Leino & Pertti Yli-Luoma 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Tutkimusmenetelmiä käsittelevää kirjallisuutta on viime vuosien aikana ilmestynyt suomenkielillä ilahduttavan runsaasti. Kirjayhtymän ajatuksena on ilmeisesti ollut osallistua menetelmäopastehtailuun 'pieni on kaunista' -periaatteella, sillä sen viime vuonna ilmestyneet metodipokkarit eivät ainakaan laajuudellaan säikäytä aloittele vaakaan tutkimusmenetelmien opiskelijaa.

Kirjassa "Laadullisen tutkimuksen työtapoja" esitellään muutamia laadullisen tutkimuksen lähestymistapoja: tapaus- ja toimintatutkimusta, etnografista tutkimusta ja fenomenografiaa. Lisäksi kirjassa tarkastellaan laadullisen aineiston käsittelyä tietokoneohjelmilla. Kirja on varsin käytännöllisesti suuntautunut painottaen esiteltävien lähestymistapojen käytäntöön soveltamista jättäen tieteenfilosofiset ja metodologiset pohdiskelut vähemmälle. Kirjan pääasialliseksi lukijakunnaksi lieneekin ajateltu lähinnä opiskelijoita ja aloittelevia tutkijoita, vaikkakin yksityiskohtaiset työprosessien kuvaukset saattavat toki tarjota virikkeitä myös kokeneemmille tieteenharjoittajille. Tietokoneavusteisen analyysin käsittely ei ole yhtä selkeää ja yksityiskohtaista kuin teoksen muut osat, vaan pikemminkin raapaisuja sieltä täältä. Rungas ohjelmistotarjonta antaa tällä hetkellä niin monentyypisiä mahdollisuuksia laadullisen aineiston käsittelyyn, että perusteellinen aiheen käsittely edellyttäisi itse asiassa laajaa käsikirjaa.

Vaikka kirjan tavoitteena ei ole esitellä laadullisen tutkimuksen koko kirjoa - mikä lienee mahdotontakin yhdessä teoksessa - olisi kirjan alkujohdannoksi sopinut lyhyt yleiskatsaus laadullisen tutkimuksen historiasta ja taustalla vaikuttavista tieteenfilosofisista suuntauksista. Tämä olisi antanut selventävän viitekehyksen varsinkin sellaisille lukijoille, jotka ottavat vasta ensi askeleitaan laadullisen tutkimuksen maastossa. Kunkin lähestymistavan esittelyn yhteydessä on toki kuvattu kyseisen lähestymistavan taustoja, ja tietynlaista yleiskehikkoa tarjoaa kirjan ensimmäisen osan johdanto "Tapaustutkimus opettajan ja tutkijan työvälineenä", mutta jonkinlaista laajempaa perspektiiviä olisin alkuun vielä kaivannut.

Teos "Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä" lähtee liikkeelle suppeasta tutkimusprosessin yleisestä kuvauksesta edeten ongelmanasetteluun ja erilaisiin tutkimusasetelmiin. Analyysitekniikanvalintaa käsittelevässä luvussa otetaan aluksi esille luonnontieteellisen ja ihmistieteellisen mittaamisen ja mittayksiköiden eroavaisuudet, mistä edetään luontevasti erilaisiin mitta-asteikkoihin. Luku päättyy selkeään ja hyödylliseen yhteenvetotaulukkaan, jossa esitetään erilaiset analyysitekniikat mitta-asteikon mukaan ryhmiteltyinä. Kirjan pääosan muodostaakin sitten erilaisten ryhmittelyyn, vertailemiseen ja selittämiseen käytettävien analyysimenetelmien esittely. Erilaiset menetelmät on kuvattu sovellusesimerkkien ja matemaattisten perusteiden esittämisen avulla. Jos kirjaa ajattelee opinnäytetyötään suunnittelevan tai tekeväen opiskelijan kannalta, menetelmien esittelyssä olisi kannattanut lähteä liikkeelle kuten yleensäkin tutkimuksessa tehdään: emme toki ensimmäisenä aja faktorianalyysia, vaan aloitamme frekvenssijakaumista, muuttujien kuvailusta ja ristiintaulukoinneista. Tämä vaihe kirjassa kuitenkin sivuutetaan ja sen sijaan keskitytään 'hienostuneempien' analyysitekniikoiden esittelyyn.

Kirjan viimeisessä jaksossa tarkastellaan tulosten luotettavuutta ja tulkintaa. Tässä yhteydessä otettiin ilahduttavasti esille myös kysymys teoreettisten käsitteiden muuttuvasta luonteesta esimerkkinä meille kaikille kasvattajille ja kasvatuksen tutkijoille keskeinen oppimisen käsite ja sen kehittyminen beha-

vioristisesta konstruktivistiseen. Tämä tarkastelu jäi kuitenkin ikäänkuin kesken, sillä sitä ei enää pohdittu, mitä konstruktivistinen käsitys merkitsee oppimisen mittaamiselle - tai pikemminkin arvioimiselle. No, tällöin olisikin jo jouduttu ulos kirjan aihepiiristä.

En malta olla puuttumatta vielä yhteen yksityiskohtaan tutkimuksen luotettavuutta koskevassa jaksossa. Hieman huvittuneena nimittäin havaitsin, että kirjan tekijät asettavat erilaiset tutkimukselliset lähestymistavat ikään kuin järjestysasteikolle: "Mittausten pysyvyys (virheettömyys) eli reliabiliteetti ja niitausten pätevyys eli validiteetti voidaan saada numeerisen arvion tasolle. Tämä on tietenkin paljon enemmän kuin mihin kvalitatiivisessa tutkimuksessa koskaan voidaan päästä." (s. 100, kursivointi PT). Itse katsoisin ryhmittelyn kvalitatiiviset -kvantitatiiviset menetelmät sijoittuvan pikemminkin laatuero-asteikolle kuuluvaksi, mikä merkitsee sitä että niitä ei voi asettaa keskinäiseen paremmuusjärjestykseen sen enempää kuin vaikkapa miehiä ja naisia. Tässä yhteydessä siteeraan vielä kirjoittajien tekstiä:

"Tutkijat ovat useimmiten valinneet helpomman vaihtoehdon eli käsittelevät järjestysasteikollista aineistoa ikäänkuin se olisi välimatka-asteikollista. Tämä on varsin tavallista, vaikka sillä ei olekaan tilastomatemaattisia perusteita". Onkohan tilastomatemaattisia perusteita sijoittaa sitten luokitusasteikollista aineistoa järjestysasteikolle?

Molempien menetelmä kirjojen tekijät ovat kasvatustieteilijöitä, ja menetelmien esittelykin liittyy - erityisesti kvalitatiivisten menetelmien osalta - kiinteästi nimenomaan kasvatuksen, opetuksen ja oppimisen tutkimukseen. Mietin aluksi, olisiko tämän tullut ilmetä myös kirjan nimessä, samoin kuin kvantitatiivisten menetelmien kohdistaminen nimenomaan ihmistieteisiin toisen kirjan otsikossa. Tulin kuitenkin siihen tulokseen, että jos vaikka näin kohdistamalla olisi saatu houkutelluksi kirjan pariin joitakin uusia lukijoita opetuksen parista, olisi se ehkä samalla karkoittanut lukijoita muilta saroilta. Laadullisella tutkimuksella on epäilemättä eri tieteenalojen piirissä erilaisia vivahteita ja erityispiirteitään ja varmaankin on terveellistä hakea vaikutteita myös muualta kuin puhtaasti oman alansa piiristä.

Kaiken kaikkiaan molemmat oppikirjat ovat käytännönläheisiä ja havainnollisia oppaita tutkimuksenteon arkeen. Kumpikaan teoksista ei juuri pohdiskele tutkimusmenetelmien käyttöä varsinaisesti metodologiselta kannalta, mikä ei tietysti ole tarpeenkaan. Tieteenfilosofian kurssit ovat erikseen. Uskoisin että teokset soveltuvat hyvin metodiopetukseen oheismateriaaliksi, mutta yksistään niiden varaan en metodikurssia rakentaisi - sen verran suppeita nämä pokkarit ovat.

Päivi Tynjälä